

SEPTIMIU ALBINI LA „TRIBUNA” DIN SIBIU (1886-1894)

Vlad Popovici

Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca

Septimiu Albini, unul dintre membrii importanți ai gupului tribunist și ai Partidului Național Român din Transilvania și Ungaria (în continuare PNR) în perioada memorandistă, nu este, cu siguranță, necunoscut istoriografiei române¹. Din acest motiv, în rândurile ce urmează nu intenționăm să prezentăm exhaustiv întreaga sa activitate în redacția ziarului sibian și nici să enumerăm toate luările de poziție față de diverse evenimente din viața publică a Ungariei dualiste. Ceea ce ne propunem este, cu prioritate, urmărirea statutului său în colectivul redacțional, pentru a înțelege ascensiunea relativ bruscă pe care a avut-o în cadrul mișcării naționale și motivele ce l-au determinat, în final, să aleagă exilul la București.

Viitorul redactor al „Tribunei” s-a născut la 9 iunie 1861 în Șpring, comitatul Alba de Jos, fiind cel dintâi fiu al lui Vasile Albini, fost vicetribun în legiunea lui Axente Sever la 1848-1849, și al Emiliei, nepoata de soră a mitropolitului unit Alexandru Sterca Șuluțiu². Deși a fost educat într-un mediu supus influențelor latiniste, la Blaj și Sibiu, S. Albini a intrat în contact cu scrierile junimiste în perioada liceului prin intermediul „Convorbirilor literare”, participând la lecturi de poezie în casa lui Visarion Roman, tatăl viitoarei sale soții³. Între 1879 și 1883, în calitate de student la Facultatea de Litere a Universității din Viena a susținut

¹ Vezi: „Neamul Românesc”, XIV, 1919, nr. 256, 16 noiembrie; Ion Breazu, *Între Ioan Paul și Septimiu Albini*, în „Țara Bârsei”, 10, 1938, nr. 4-6, p. 380-387; Victor Lazăr, *Septimiu Albini*, în „Gazeta Ilustrată”, VIII, 1938, nr. 4-5, p. 39-42; Stelian Mândruț, *Septimiu Albini despre procesele politice ale românilor din Transilvania în 1895-1898*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie din Cluj-Napoca”, XXVI, 1983-1984, p. 453-473; Ilie Moise, *Septimiu Albini și Tribuna*, în „Transilvania”, 13, 1984, nr. 4, p. 20-21; Anca Bițu-Sârghie, *Ioan Slavici, Vasile Lucaciu, Octavian Goga în dialog cu Septimiu Albini*, în „Manuscriptum”, XIX, 1988, nr. 4, p. 28-43; Anca Bițu-Sârghie, *Septimiu Albini. Projunimismul tribuniștilor din Sibiu*, în „Manuscriptum”, XX, 1989, nr. 1, p. 84-86; Elisabeta Simion, *Prefață* la vol. Septimiu Albini, *1848 în Principatele Române*, București, 1998, p. V-XIX; Ilie Moise, *Un scriitor uitat, Septimiu Albini*, studiu introductiv la vol. Septimiu Albini, *Scrieri*, Sibiu, 1998, p. 5-31.

² Ilie Moise, *Un scriitor uitat, Septimiu Albini*, în *op. cit.*, p. 5-8.

³ Septimiu Albini, *Direcția Nouă în Ardeal. Constatări și amintiri*, în vol. *Lui Ion Bianu amintire. Din partea foștilor și actualilor funcționari ai Academiei Române la împlinirea a șasezeci de ani*, București, 1916, p. 21-22.

„direcția nouă”, participând la manifestări festive în onoarea societății Junimea, ale cărei vederi culturale le împărtășea⁴.

După absolvirea cursurilor universitare, S. Albini a revenit în Transilvania, petrecând o perioadă de timp în casa părintească, ocupându-se cu administrarea moșiei, deoarece, influențat și de tatăl său, nu se putuse hotărî să treacă în România, la fel ca alți foști colegi. O oportunitate pe care o lua în calcul era programata deschidere a Școlii civile de fete a Astei din Sibiu, unde spera să ocupe un post de profesor⁵. Din această perioadă de așteptare datează, conform propriei mărturii, primele colaborări anonime la „Tribuna”: „În cursul așteptării mele, la Cut, a unor timpuri mai bune, trimeteam, din când în când, câte un articol, câte o corespondență, câte un foileton, «Tribune» din Sibiu, înființată la 1884 și condusă de D-l Ioan Slavici.”⁶ Trebuie remarcat că nu atât profilul politic al gazetei sibiene îl atrăsese pe S. Albini, cât orientarea culturală promovată de redacția condusă de Ioan Slavici, fapt oarecum normal, ținând cont de pregătirea sa universitară.

Cu atât mai mari trebuie să fi fost uimirea și bucuria tânărului în 1886, când, printr-un concurs de împrejurări, i s-a propus să preia funcția de redactor responsabil al „Tribunei”: „În preajma plecării lui Corneliu Pop Păcurariu la închisoare, am primit o scrisoare de la bunul meu prieten G. Munteanu, pe atunci secretar al Comitetului Fondului grănițesc din Sibiu [...]. Spre surprinderea mea, G. Munteanu îmi comunică, că D-l Slavici îmi oferă să vin în redacția «Tribunei», spre a lua locul lui C. Pop Păcurariu.”⁷

Analizând retrospectiv momentul, pot fi găsite multiple motivații care au stat la baza chemării lui S. Albini în redacția cotidianului sibian. Conform lui I. Slavici, încă de la înființarea gazetei, în 1884, se luase hotărârea păstrării unor cât mai bune relații cu biserica greco-catolică: „Doi dintre membrii consiliului de administrație, Dr. Neagoe și avocatul Mărgineanu, erau greco-catolici. Am luat hotărârea să rezervăm o parte din acțiuni și încă două [locuri] în consiliu pentru greco-catolici și ca redactorul ziarului să fie totdeauna un greco-catolic agreat de Blăjani.”⁸ Luându-se apoi în calcul calitățile jurnalistice probate prin colaborările anterioare și atașamentul față de modelul cultural promovat de tribuniști („D-l Slavici m-a privit odată simțitor și mi-a zis: - Dta ai stil ușor și scrii binișor românește. Atâta ne ajunge. «Tribuna» o cunoști, ai urmărit-o și o aprobi, de vreme ce te-ai hotărât să intri în redacția ei”⁹), proaspătul absolvent, lipsit de ocupație, părea omul cel mai potrivit pentru acel post. Pentru a-l motiva suplimentar, redactorul responsabil în

⁴ *Ibidem*, p. 26-28.

⁵ Arhiva Bibliotecii Mitropoliei din Sibiu, Fond Ioan Lupaș, mss. 4537 (S. Albini, *Amintiri de la „Tribuna”*), f. 1 (infra: ABMS, mss. cit.).

⁶ *Ibidem*, f. 2.

⁷ *Ibidem*, f. 5.

⁸ I. Slavici, *Lumea prin care am trecut*, București, 1930, p. 93.

⁹ ABMS, mss. cit., f. 8.

funcție, Corneliu Pop Păcurariu, l-a invitat, printr-o scrisoare adresată personal, să îi preia atribuțiile pe durata întemnițării la Năsăud, subliniind dimensiunea oportunității ce se profila: „e vorba să convii cu dl. Slavici, să ai dar’ în vedere ocasiunea ce ți se oferă pentru cariera ce ai îmbrățișat.”¹⁰

Bineînțeles că nici nu s-a pus problema, din partea lui S. Albini, de a refuza o astfel de ocazie: „Atunci însă, m-am bucurat din toată inima de acea ofertă. De o parte mă săturasem de stat la țară, fără ocupație sau numai cu ocupațiile ce mi le puteam face singur, parte ajutând tatei la căutarea moșioarei [...] parte citind din puținele cărți ce aveam la îndemână și încercând să scriu câte ceva.”¹¹ Nu în ultimul rând, activitatea publicistică la „Tribuna” era văzută ca o continuare a eforturilor tatălui și unchiului său, mitropolitul Șuluțiu, pe terenul luptei naționale: „...consideram ca o mare cinste să fiu chemat a colabora la o întreprindere națională politică și literară cum era «Tribuna», pe care o urmăream cu entuziasm și cu tot focul tinereților.”¹²

Contactul cu gazeta sibiană a fost inițial privit, cu siguranță, ca opțiune provizorie: „D-l Slavici m-a captivat din primul moment prin vorba sa prietenoasă și inteligentă, încât aș fi consimțit să rămân acolo, ori în ce condiții. Totuș, cu muștrare de conștiință, m-am ținut dator să-i comunic, că pentru Septembrie următor fiind hotărâtă deschiderea școlii române de fete a *Asociațiunii* eu eram hotărât să concurez pentru un post de profesor la acea școală, și dacă voi avea norocul să fiu numit, îmi rezerv dreptul să părăsesc redacția «Tribunei» la acel termen.”¹³ De altfel, și I. Slavici, împreună cu conducerea Institutului Tipografic din Sibiu, este foarte probabil să fi așteptat reîntoarcerea lui C. Pop Păcurariu. Evenimentele au luat însă o întorsătură neașteptată, prin declanșarea și rapida evoluție a bolii psihice a acestuia, în luna decembrie a anului 1886, pe perioada detenției la Năsăud¹⁴. Astfel se face că S. Albini a rămas și în 1887 redactor responsabil al „Tribunei”.

Între timp, în toamna anului 1886, este numit „învățător ordinar” la Școala civilă de fete a Astei din Sibiu, în pofida temerilor sale că disensiunile dintre tribuniști și Partenie Cosma ar fi putut impieta asupra acestui aspect¹⁵. Aici a predat, în anul școlar 1886/1887, materii precum limba română, istoria universală, istoria Ungariei și geografia¹⁶. Numit director al instituției în toamna anului 1887, în urma plecării lui D. P. Barcianu, Septimiu Albini a exersat punerea în practică a concepțiile pedagogice tribuniste: dezvoltarea unui învățământ profesional, orientat

¹⁰ BAR, A 679 (acest fond, intitulat „corespondență neinteresantă”, aflat în colecția Bibliotecii Academiei Române din București, conține scrisori neinventariate ale lui Septimiu Albini, astfel că suntem în imposibilitate de a face trimiteri bibliografice acurate), (C. P. Păcurariu către S. Albini, f. d.).

¹¹ ABMS, mss. cit., f. 6.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, f. 7.

¹⁴ BAR, S 40 (12)/XXXII (Ioan Macavei către Ioan Slavici, în 19 decembrie 1886).

¹⁵ ABMS, mss. cit., f. 7.

¹⁶ Ilie Moise, *Un scriitor uitat, Septimiu Albini*, în *op. cit.*, p. 15.

spre formarea unei clase de mijloc, și evitarea formelor elitiste de împrumut, susceptibile de generarea unei cezuri între clasa cultă și popor¹⁷. Rezultatul acestor încercări au fost, la fel ca în cazul predecesorului său, intrarea în conflict cu conducerea „Astrei” și depunerea demisiei la sfârșitul anului școlar 1887/1888, când a renunțat definitiv la cariera pedagogică pentru a se dedica jurnalisticii¹⁸.

La această decizie trebuie să fi contribuit și oportunitatea ivită prin condamnarea lui Ioan Slavici la un an de temniță, postul vacant de redactor fiindu-i propus lui S. Albin. În acel moment, el se afla în plină ascensiune a carierei, dovadă stând faptul că poziția sa în redacție și prestigiul câștigat în perioada celor doi ani petrecuți la Sibiu i-au permis să negocieze benefic condițiile acceptării postului de „coredactor” al „Tribunei”. Conducerea „Institutului Tipografic” îi oferise inițial 900 fl. v. a. anual, o poziție echivalentă în redacție cu cea deținută de Pompiliu Pipoș (eventualele deosebiri de opinie urmând a fi mediate de E. Brote), iar Adrian Cașolțanu, ca redactor responsabil, păstra dreptul de a nu accepta articole sau pasaje pentru care nu putea primi răspunderea¹⁹.

Condițiile pe care S. Albin le reclama pentru a prelua funcția propusă la „Tribuna” pe durata încarcerării lui Slavici erau însă puțin mai drastice: redactorul responsabil să nu îi modifice articolele (literare sau politice) decât în cazul în care „nu se simte în poziție de a primi responsabilitatea înaintea legii de presă și penală” - ceea ce îl obliga pe Cașolțanu fie să accepte cele scrise de Albin, fie, după o serie de respingeri, să părăsească postul respectiv; atât el, în calitate de director, cât și P. Pipoș să poată refuza publicarea oricărui articol al cărui autor nu face parte din redacție, inclusiv cele ale lui Adrian Cașolțanu, și doar E. Brote să aibă dreptul „de a stăruii pentru publicarea acestor articoli”; să nu îi fie subordonat în niciun fel lui P. Pipoș; să nu i se impună și redactarea rubricilor „Cronică” și „Economie”, ci să i se permită doar statutul de colaborator, în funcție de timpul avut la dispoziție; își rezerva dreptul de a publica două editoriale pe săptămână și de a îngriji „Foița” în cazul în care George Coșbuc părăsea redacția; să i se acorde o remunerație de 1000 fl. v. a. anual, „plătibili în rate lunare anticipative”²⁰. Direcțiunea Institutului îi aprobă cererile, dar solicită ca „dacă necesitatea o va cere să primești și responsabilitatea pentru foaie, semnând ca redactor responsabil”²¹.

Devenit redactor al celui mai important cotidian românesc transilvănean, S. Albin se va dedica, între anii 1888 și 1894, aproape exclusiv politicii, ajungând unul dintre cei mai cunoscuți jurnaliști români și, totodată, avansând treptat în ierarhia PNR. Debutul în acest sens îl făcuse tot în cadrul grupului tribunist, cu ocazia conferinței din mai 1887. La acea dată trecuseră trei ani de la apariția „Tribunei”, iar curentul imprimat de redacția ziarului câștigase încrederea

¹⁷ „Tribuna”, VII, 1890, nr. 190, 22 august/3 septembrie, p. 757.

¹⁸ Dumitru Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, București, 1968, p. 304-307.

¹⁹ BAR, Arhiva Septimiu Albin, II, Acte, f. 6.

²⁰ BAR, A 679 (S. Albin către direcțiunea „Institutului Tipografic”, scrisoare nedată).

²¹ BAR, Arhiva Septimiu Albin, II, Acte, f. 7.

publicului și contribuise la sporirea influenței sale. Strategia tribunistă a fost simplă: au acceptat programul de la 1881²², s-au conformat liniei oficiale și au readus în actualitate ideea generalizării pasivismului de pe o poziție originală, care ar fi dat, probabil, câștig de cauză activismului: se susținea libertatea alegerii tacticii electorale în cadrul aceluiași program în toate cercurile, urmând ca realitatea din teren să decidă în final cea mai bună linie de urmat²³ - o viziune organicistă, reprezentativă pentru curentul sibian, care propune un sistem ce se autoreglează. În fine, înaintea conferinței anterior citate, în articole accentuate polemice sunt atacați toți adversarii din acel moment: mironiștii, albiniștii, ziarele „Gazeta Transilvaniei”, „Luminătorul” și „Telegraful Român” împreună cu toți cei care se exprimau politic prin intermediul lor²⁴.

În demersul făcut tribuniștii sperau ca acționând local, în fiecare circumscripție electorală, să fisureze monopolul conducerii PNR, formată din „anteluptători”. În acest sens, Septimiu Albini primește sarcina de a corespunde cu avocatul Rubin Patiția căruia îi face, se pare, propuneri de susținere a activismului, după cum reiese dintr-o scrisoare a celui din urmă: „Stimatele meu Domnu, Am primit stimata-ți epistolă stimulatorie la acțiune în cauze de alegere. Aceasta și de altădată s-a întâmplat fără ca eu să fi avut lipsa de atare îndemnu căci simțământul meu a fost totdeauna pentru a conlucra la cauza sfântă, fără de care neci decum nu vom putea scăpa de sclavajul nou impus prin forță.”²⁵ R. Patiția era unul dintre reprezentanții importanți ai PNR în comitatul Alba de Jos și delegat la conferința electorală din 7 mai 1887. Din cauza aglomerării unor sarcini, nu s-a putut prezenta la Sibiu, fapt ce i-a permis lui S. Albini, ca „substitut” al său, să ia parte, pentru întâia oară, la cel mai înalt nivel de manifestare a vieții politice române transilvane²⁶.

La Sibiu, în 1887, tribuniștii au obținut o primă recunoaștere a statutului pe care îl câștigaseră în rândul opiniei publice: în noul comitet central electoral al PNR (în continuare CCE), avându-l în frunte pe G. Bariț, sunt aleși I. Slavici, ca secretar, și E. Brote, ceea ce oferea noii grupări o poziție de invidiat în cadrul partidului. Ulterior însă, retragerea lui Slavici din viața politică și întemnițarea sa, precum și izbucnirea primelor disensiuni majore cu gruparea Babeș-Mocioni au readus grupul de la Sibiu în opoziție față de conducerea mișcării naționale²⁷. Din 1888 până în 1892, în calitate de redactor al „Tribunei”, Septimiu Albini a luat parte la înverșunatele dispute privind redactarea și înaintarea Memorandului, militând în paginile cotidianului pe care îl conducea pentru o cât mai grabnică finalizare și prezentare publică a acestuia.

²² „Tribuna”, III, 1886, nr. 168, 23 iulie/4 august, p. 669.

²³ *Ibidem*, IV, 1887, nr. 40, 20 februarie/4 martie, p. 157.

²⁴ *Ibidem*, IV, 1887, nr. 91, 23 aprilie/5 mai, p. 361.

²⁵ BAR, A 679 (R. Patiția către S. Albini, în 28 martie 1887).

²⁶ BAR, S 24/CCVII (R. Patiția către S. Albini, în 5 mai 1887).

²⁷ Șerban Polverejan, Nicolae Cordoș, *Mișcarea memorandistă în documente (1885-1897)*, Cluj-Napoca, 1973, p. 37-44.

Una dintre problemele majore cu care cotidianul sibian se confrunta în acea perioadă era situația financiară dezastruoasă, agravată de procesele de presă în care redactorii ziarului erau constant implicați. Cel dintâi asemenea eveniment în care S. Albini ia loc pe banca acuzaților (și, totodată, al patrulea al „Tribunei”) a pornit de la un scurt articol, redactat de un corespondent din Mediaș, despre Simon Nyárádi, cancelarist și președinte al „Reuniunii maghiare de cultură” din localitate. Simțindu-se insultat, Nyárádi a acționat în judecată ziarul și, în noiembrie 1886, S. Albini și I. Slavici sunt condamnați la 8, respectiv 3 zile închisoare, amendă și susținerea cheltuielilor de judecată²⁸.

Diferențele cu Partenie Cosma au adus „Tribunei” al șaselea proces de presă, în septembrie 1888, intentat de această dată de bancherul sibian și nu de oficialități maghiare, din cauza unui articol denigrator. Deoarece, în urma asocierii grupării Babeș-Mocioni la direcțiunea „Institutului Tipografic”, nu mai putea acționa în judecată oficiosul PNR fără a provoca întreaga mișcare națională, P. Cosma formulează acuzarea în termeni personali, iar Septimiu Albini este condamnat la o lună închisoare, 100 florini amendă și cheltuieli de judecată pentru „delictul de vătămare de onoare pe calea presei”²⁹. Polemica a continuat prin publicarea, în 1889, a unei broșuri menite să incrimineze definitiv „Tribuna” și pe tribuniiști, amestecând acte care demonstau situația financiară precară a „Institutului Tipografic” cu acuze și calomnii deja obișnuite în dialogul dintre cele două grupări³⁰. După ce Curia regală din Budapesta îi respinge apelul, S. Albini va pleca în mai 1889 la Cluj, unde își va ispăși a doua condamnare³¹.

Al șaptelea proces de presă al ziarului (de fapt e vorba de două cauze judiciare tratate simultan) - al treilea pentru Albini - se judecă în august 1890 la Cluj, având ca obiect două articole semnate de Ioan Macavei, colaborator din Năsăud al „Tribunei”. Autorul este condamnat la un an și jumătate, iar S. Albini, în calitate de redactor responsabil, la 6 luni, cu amenzile aferente și plata cheltuielilor de judecată³². Cererea de grațiere înaintată de cei doi la Curia regală din Budapesta este respinsă în octombrie 1890³³. Cheltuielile financiare provocate de procesele din 1890 au ridicat noi probleme, tribuniiștii văzându-se nevoiți să apeleze la compromisuri politice pentru a menține publicarea ziarului. E. Brote, singurul reprezentant al direcțiunii în CCE, solicită finanțarea „Tribunei” din fonduri PNR și susținerea, din aceeași sursă, a cheltuielilor lui I. Macavei și S. Albini, condamnați în ultimul proces. La începutul lui octombrie însă, nu fusese primit încă niciun ban, iar Brote se vede nevoit să îi reamintească lui I. Rațiu, președintele PNR, hotărârile luate: „În urma înțelegerii noastre luate la Cluj am crezut de

²⁸ D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 319.

²⁹ *Ibidem*, p. 362.

³⁰ Vezi *Procesul de presă al lui Parteniu Cosma contra Septimiu Albini pertractat naintea Curții cu jurați din Cluj la 27 Marțiu n. 1889*, Sibiu, 1889.

³¹ D. Vatamanic, *op. cit.*, p. 364.

³² „Tribuna”, VII, 1890, nr. 199, 1/13 septembrie, p. 795.

³³ BAR, A 679 (V. Onițiu către S. Albini, în 2 octombrie 1890).

cuviință a încuraja pe cei doi condamnați prin aceea că le-am spus că Partidul național se va îngriji de ei. Asemenea am spus amicilor mei de principii de aici și din alte părți, că Partidul național va face o enunțiațiune, care va salva situațiunea noastră.”³⁴

Revenit în redacție în luna martie 1891, Septimiu Albini găsește „Tribuna” într-o situație financiară și mai precară decât cea în care o lăsase înainte de a-și ispăși condamnarea. Ziarul a subzistat cu fonduri de la PNR și, parțial, de la „Liga pentru unitatea culturală a românilor”³⁵, dar în primăvara anului 1892 „Institutul Tipografic” a intrat în lichidare și trebuia vândut. Licitația desfășurată „cu plic închis” a fost câștigată de E. Brote, care își lichidase ferma cu vite de rasă pentru a concura cu Alexandru Mocioni, devenind, astfel, unic proprietar și asigurând continuitatea echipei redacționale și a conduitei politice a publicației³⁶.

Între timp, ca recunoaștere a statutului obținut în urma activității editoriale, S. Albini este rugat în iulie 1891, de către reprezentanții jumimii academice române din Transilvania și Ungaria, să redacteze capitolele 12 și 13 dintr-un memorandum împotriva „Replicii” maghiare³⁷. Nu știm dacă, în final, a dat curs solicitării, mai ales că la 12 octombrie 1891, Aurel C. Popovici îl cere să urgenteze trimiterea lor³⁸. Și alți tribuniști au fost contactați în acest sens: V. Mangra, de exemplu, fusese solicitat pentru „*capitolele E și F*” (probabil 5 și 6). Materialul adunat astfel a fost, în final, utilizat de A. C. Popovici la elaborarea cunoscutei sale *Replici*, considerată de istoriografie drept unul dintre actele fundamentale ale mișcării naționale³⁹.

Un alt aspect al poziției pe care o ocupa redactorul „Tribunei” îl constituie apelurile primite în vederea obținerii unor recomandări, a intermedierei accesului într-o funcție sau, cum este cazul consăteanului său Vasiliu Vasilea, doar pentru a oferi un sfat legat de cariera pe care ar putea să o urmeze⁴⁰. Tot la S. Albini apelează și Ioan Popovici Bănățeanul care, într-o scrisoare din 5 martie 1892, solicită să fie acceptat printre colaboratorii remunerați ai ziarului pentru a-și putea, în acest fel, susține studiile. Din aceeași scrisoare aflăm că I. Slavici îl sprijinise anterior pe tânărul teolog și om de litere cu suma de 15 fl. și că acesta avea deja un precedent neremunerat al colaborării cu „Tribuna”, timp de aproape cinci ani⁴¹.

În plan politic, disensiunile din interiorul PNR atinseseră punctul culminant la începutul anului 1892. Vincențiu Babeș, în calitate de președinte al partidului, susținea opinia grupării bănățene, militând pentru amânarea înaintării memorandumului către

³⁴ Dr. Ion Rațiu și Emilia Rațiu, *Corespondență, I, Scrisori primite, 1866-1895*, București, 1994, p. 81 (E. Brote către I. Rațiu, în 2 octombrie 1890).

³⁵ Enea Hodoș, *Scrisori*, Sibiu, 1940, p. 73-74 (S. Albini către E. Hodoș, în 16 Iunie 1891).

³⁶ Ioan Slavici, *Tribuna și tribuniștii*, București, 1896, p. 59-60.

³⁷ BAR, Arhiva Septimiu Albini, II, Acte, f. 15.

³⁸ *Ibidem*, f. 16.

³⁹ Marius Eppel, *Vasile Mangra. Activitatea politică 1875-1918*, Cluj-Napoca, 2004, p. 53-54.

⁴⁰ BAR, A 679 (V. Vasilea către S. Albini, în 10 august 1892).

⁴¹ *Ibidem* (I. Popovici către S. Albini, în 5 martie 1892).

împărat, în așteptarea unui context politic favorabil. De cealaltă parte, gruparea din jurul lui Ion Rațiu și tribuniștii doreau o cât mai grabnică lansare a documentului, mizând pe impactul său mediatic, cu atât mai mult cu cât unul dintre obiective era „să ridice chestia națională română la importanța unei *chestii europene*”⁴². În ianuarie 1892, o conferință PNR, boicotată de mironiști, de Vincențiu Babeș și de „Gazeta Transilvaniei”, a ales un comitet central electoral în care tribuniștii și-au împărțit locurile cu grupul condus de I. Rațiu. Acesta din urmă a devenit președinte al PNR, iar E. Brote vicepreședinte. Dintre redactorii și colaboratorii gazetei sibiene, Dimitrie Comșa, Nicolae Cristea, S. Albini și D. P. Barcianu intră în CCE⁴³.

În această calitate, redactorul „Tribunei” s-a implicat activ în tipărirea și înaintarea memorandumului, alături de E. Brote, participând și la preparativele organizatorice ale deplasării delegației române la Viena⁴⁴. În vara anului 1893, odată cu plecarea definitivă la București a secretarului PNR, condamnat împreună cu A. C. Popovici în procesul „Replicii”⁴⁵, printr-un concurs de împrejurări, la fel ca și în 1888, când îl înlocuise pe Slavici, Septimiu Albini devine cea mai importantă persoană din grupul tribuniștilor și, implicit, unul dintre cei mai influente nume în PNR. În toamna anului 1893 (începând cu 6 noiembrie) a intrat însă în închisoare la Seghedin, condamnat pe o perioadă de trei luni, în urma procesului de presă intentat pentru un articol a cărui responsabilitate o acceptase în comun cu Ioan Balteș, Alexandru Dordea și Ioan Russu Șirianu⁴⁶. În absența sa se desfășoară prima criză majoră din redacția „Tribunei”, anunțând viitoarele disensiuni din PNR.

Conflictul a izbucnit între Eugen Brote, emigrat în România, dar încă proprietar și corespondent al „Tribunei”, și Valeriu Braniște, redactor al ziarului, promovat de I. Rațiu⁴⁷. V. Braniște a refuzat să publice o serie de articole în care E. Brote critica guvernul conservator de la București, fapt ce l-a determinat pe vechiul tribunist să îl înlocuiască cu Corneliu Pop Păcurariu, trimis la Sibiu în noiembrie 1893 pentru a readuce la „Tribuna” linia politică dorită de proprietarul gazetei⁴⁸. Nemulțumit de această imixtiune, Ion Rațiu l-a instalat la conducerea cotidianului pe Nicolae Cristea, în ale cărui experiență și conciliatorism avea încredere. Din închisoare, S. Albini, care avea o relație bună cu V. Braniște⁴⁹, solicita rezolvarea amiabilă a crizei, dar aceasta ia o turnură neașteptată în urma retragerii lui E. Brote din CCE. Aflat în epicentrul evenimentelor, la Sibiu,

⁴² BAR, Arhiva Septimiu Albini, I mss. 17, f. 5.

⁴³ Lucian Boia, *Eugen Brote*, București, 1974, p. 83-84.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 87-89.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 95.

⁴⁶ Gheorghe Iancu, *Valeriu Braniște (1869-1928) la „Tribuna” din Sibiu (1893)*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariț» din Cluj-Napoca”, XLIV, 2005, p. 271-272.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 280.

⁴⁸ BAR, S 5 (6) / CCV (T. L. Albini către S. Albini, în 23 noiembrie 1893).

⁴⁹ Miron Constantinescu, Alexandru Porțeanu, *Studiu introductiv* la vol. Dr. Valeriu Braniște, *Amintiri din închisoare*, București, 1972, p. XXV.

Tit Liviu Albini îl informează pe fratele său că ar fi fost posibil să fie vorba de o presiune artificial creată de Brote pentru a pregăti terenul în vederea vânzării „Institutului Tipografic”. Tindem să dăm crezare acestui fapt, mai ales ținând cont de situația financiară precară a societății care edita „Tribuna”. Până la sfârșitul anului 1893 fuseseră epuizate 83% din capitalul firmei și procedura de lichidare ar fi avut oricum loc⁵⁰. Tot ceea ce putea spera Brote era să obțină un preț cât mai mare pe o întreprindere care „înghițea” mult prea mulți bani pentru posibilitățile sale financiare și chiar ale liberalilor bucureșteni, aflați în opoziție.

Lucrurile au fost complicate și mai mult prin decizia guvernului maghiar de a interzice apariția „Tribunei” și a „Foi Poporului” și de a-l amenda pe E. Brote, deoarece acesta, în calitate de proprietar al „Institutului Tipografic”, nu își trecuse numele în caseta redacțională a publicațiilor diriguite⁵¹.

În fine, pentru a diviza complet cele două tabere, I. Slavici, trecând prin Sibiu, vizitase redacția ziarului, informându-i pe cei interesați „că adevărat «Tribuna» a fost sistată nu de guvernul maghiar, ci de guvernul României și anume pentru scopul ca ea să nu se poată pronunța pentru liberali despre desbaterile cestiunii noastre în parlamentul român, precum era de prevăzut și că tot guvernul României își dă acum silința să smulgă «Tribuna» din mâinile tribuniștilor, ear de unealtă pentru acest scop a ales pe însuși presidentul comitetului, uzând de sărăcia sa”⁵². Luând în considerare legăturile dintre I. Rațiu și I. Lupulescu, secretarul „Ligii culturale” și partizan al conservatorilor, precum și ciudatele insistențe ale șefului PNR de a i se recunoaște prin procură notarială proprietatea asupra „Institutului” („Încăpățânarea bătrânului fiind suspectă,ăștia nu vor să cedeze, temându-se ca nu cumva să aibă urmări asupra ținutei politice a foilor”⁵³), Tit Liviu Albini părea a da crezare avertismentelor lui Slavici.

Criza a fost temporar rezolvată prin preluarea de către I. Popa Neacșa a proprietății asupra firmei, plătindu-i-se lui E. Brote 19.500 fl. din partea CCE⁵⁴, iar la mijlocul lunii februarie 1894, lui S. Albini i s-a încredințat conducerea „Tribunei” în următoarele condiții: asumarea întregii răspunderi, „morală și politică”, pentru cele publicate, în fața CCE și a publicului român; respectarea programului conferinței din 1881; atitudine binevoitoare față de celelalte națiuni din Ungaria: imparțialitate și neimplicare în viața politică din România, evitarea menționării vreunui dintre partidele de peste munți în paginile ziarului, ca emițător de opinie; dreptul de a interveni în articolele colaboratorilor; schimbările de personal se făceau numai cu „știrea și consimțământul” său; putea fi demis oricând, dar în acest caz trebuia să i se plătească salariul anticipat pe un an; în caz de demisie trebuia să anunțe gestul cu trei luni înainte, garantându-i-se achitarea

⁵⁰ BAR, S 5 (7) / CCV (T. L. Albini către S. Albini, în 12 decembrie 1893).

⁵¹ BAR, S 5 (8) / CCV (T. L. Albini către S. Albini, în 18 decembrie 1893).

⁵² BAR, S 5 (11) / CCV (T. L. Albini către S. Albini, în 15 ianuarie 1893).

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ BAR, S 5 (12) / CCV (T. L. Albini către S. Albini, în 20 ianuarie 1893).

salariului în intervalul menționat. Din redacție urmau să facă parte în continuare I. Russu Șirianu și C. Pop Păcurariu⁵⁵. Nu este greu de observat că, în ciuda experiențelor neplăcute avute cu E. Brote, Ion Rațiu nu se putea încă dispensa de vechii tribuniști, dovadă păstrarea lor în redacție în cele mai bine plătite funcții. La acest fapt au contribuit dorința de a nu intra în conflict deschis cu liberalii români, pe al căror sprijin încă se mai conta⁵⁶, dar mai ales debutul apropiat al procesului memorandumului⁵⁷.

Cu sănătatea șubrezită de regimul de detenție pe timp de iarnă, din care tocmai ieșise, Septimiu Albini nu a putut lua parte la pronunțarea sentinței în procesul memorandiștilor în 25 mai 1894, Tribunalul din Cluj luând decizia de a-l condamna la doi ani și jumătate de închisoare abia la 9 octombrie⁵⁸. Probabil că aceasta nu era o hotărâre neașteptată, dar ea venea într-un context care nu putea să îl îndemne pe proaspătul condamnat decât la eludarea unei pedepse considerate injustă. După șederile anterioare în închisoare, cu sănătatea afectată, căsătorit recent (în februarie 1893), având un copil de curând născut și aflat la o vârstă încă tânără, redactorul „Tribunei” a urmat exemplul lui I. Slavici, E. Brote și A. C. Popovici și a trecut Carpații: „mai mult decât aceasta m-a îndemnat însă la pasul făcut și aprobarea generală a tuturor, dar absolut a tuturor luptătorilor și amicilor de aici ai cauzei noastre naționale”⁵⁹. La alegerea făcută a contribuit, foarte probabil, și scrisoarea lui D. A. Sturdza transmisă tribuniștilor în 1894 prin Barbu Șt. Delavrancea și Ștefan Sihleanu, în care se considera că „ar fi o mare și ireparabilă greșeală politică a se recunoaște legitimitatea verdictului de condamnare de la Cluj și prin urmare a se supune acestui verdict” și că „se impune ca o datorie patriotică și națională ca cei condamnați la Cluj să transporte în România centrul activității lor și lupta ce susțin pentru existența națională”⁶⁰.

„Dezertarea” redactorului „Tribunei” nu a fost privită cu ochi buni nici măcar de ceilalți tribuniști care își ispășeau pedeapsa în procesul memorandumului, cu atât mai puțin de membrii grupării Rațiu. Atât Dimitrie Comșa, cât și D. P. Barcianu au condamnat gestul lui Albini. Conform unei scrisori interceptate de T. L. Albini, cel dintâi era „grozav de cătrănit pe tine și pe toți 3 din București. Dar’ nu mai puțin supărat e și pe noi cești de aici pentru ținuta ziarului nostru”⁶¹. La rândul său, D. P. Barcianu i-a scris fostului coleg de redacție, criticându-i conduita. Deși nu precizează explicit, formularea arată că i se adresează în numele întregului comitet întemnițat, combătând explicațiile date de Albini în *Epilogul* din „Tribuna”⁶²: „Luându-se cineva

⁵⁵ BAR, Arhiva Septimiu Albini, II, Acte, f. 21.

⁵⁶ M. Eppel, *op. cit.*, p. 69-70.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 71-72.

⁵⁸ Ilie Moise, *Un scriitor uitat, Septimiu Albini*, în *op. cit.*, p. 27.

⁵⁹ BAR, Arhiva Septimiu Albini, I, Mss. 6, f. 2. Este vorba de textul articolului *Epilog*, apărut în „Tribuna”, XI, 1894, nr. 243, 15/27 noiembrie, p. 970-971.

⁶⁰ BAR, Arhiva Septimiu Albini, II, Acte, f. 31.

⁶¹ BAR, S 5 (16) / CCV (T. L. Albini către S. Albini în 4 decembrie 1894).

⁶² vezi supra nota 60.

după modul de înfățișare al Dvoastră ar fi indus a crede, că toți spinii și toate nevoile s-au grămădit asupra capetelor expatriaților - care pot petrece, în deplină libertate, între frați, în schimb înviorător de idei, în voie bună -, pe când întemnițații au parte de toate deliciile unei vieți comode, la care vexațiunile temnițarești sunt numai pupăză pe colac. Să-mi permiți însă, iubite prietene, observarea că această procedare nu e nici prietenească, nici generoasă, nici în folosul cauzei.”⁶³

Trebuie amintit aici și faptul că S. Albini duse cu sine în România arhiva PNR. În condițiile punerii formațiunii în afara legii, la 16 iunie 1894⁶⁴, și a întemnițării colegilor săi din CCE, el a considerat necesară salvarea documentelor, pe care le-a transportat la București⁶⁵. Acest gest, în aparență firesc, ridică, în opinia noastră, câteva semne de întrebare. În primul rând, nu era mai puțin periculos să ascundă arhiva într-un loc sigur, decât să riște transportul ei clandestin peste graniță? În al doilea rând, se pune problema dacă a acționat în acord cu liderii PNR sau dintr-un imbold propriu. Tindem să credem că această inițiativă a avut și un alt scop decât protejarea actelor: luând în considerare escaladarea tensiunilor dintre gruparea Rațiu și tribuniști, provocată de încercările repetate ale liderului PNR de a obține proprietatea „Institutului Tipografic”, se anticipa o viitoare criză a mișcării naționale. În acest context, proprietatea asupra arhivei partidului putea constitui, în orice moment, un atu în luptele interne pentru putere.

Contactele fostului redactor cu „Tribuna” sibiană nu au încetat complet odată cu trecerea Carpaților. Nici nu s-ar fi putut altfel, ținând cont de faptul că fratele său, Tit Liviu Albini, devenise în ianuarie 1894 proprietar oficial al „Institutului Tipografic”, în condițiile întemnițării lui I. P. Neacșa⁶⁶, iar E. Brote și I. Slavici exercitau, în continuare, o mare influență în redacție. Odată ajuns în România însă, S. Albini a ales o altă cale, cu mult mai puține tangențe politice decât foștii săi colegi. După ce a reușit să treacă peste dificultățile financiare inerente unui nou început, și-a adus familia în București, în parte cu sprijinul financiar al „Ligii pentru unitate culturală a românilor”⁶⁷, angajându-se ulterior ca secretar la Academia Română, unde a activat până la sfârșitul vieții. A continuat să ia poziție, în scris, față de evenimentele din Transilvania, dar nu s-a mai implicat niciodată profund în vreo acțiune politică, dedicându-se preocupărilor științifice.

Privind retrospectiv activitatea sa la cotidianul căruia i-a dedicat opt ani din viață, dintre care aproape un an petrecut în închisoare, nu putem trece cu vederea faptul că poziția la care ajunsese în toamna anului 1894 se datora atât meritelor personale, cât și contextului pe care, cu o necesară doză de noroc, l-a exploatat permanent. Pe de o parte, redactorul „Tribunei” a fost, cu siguranță, unul dintre

⁶³ BAR, S 3 (5) / CCVI (D. P. Barcianu către S. Albini, în 2 decembrie 1894), publicată în N. Cordoș, Ș. Polverejan, *op. cit.*, p. 328-332.

⁶⁴ Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. VII, Sibiu, 1913, p. 67.

⁶⁵ Direcția Arhivelor Naționale Istorice București, Fond *Partidul Național Român*, dosar I, f. 1.

⁶⁶ „Tribuna”, XI, 1894, nr. 14, 30 ianuarie, p. 53.

⁶⁷ BAR, Arhiva Septimiu Albini, II, Varia, 1, f. 36-37.

vârfurile intelectuale ale generației sale, iar pregătirea universitară, aderarea la concepțiile junimiste și talentul gazetăresc l-au situat în atenția grupului tribunist. Promovat direct într-un post de mare responsabilitate și care îi oferea, totodată, o nesperată vizibilitate publică (nu era puțin lucru să îți apară zilnic numele în caseta redacțională a unui important cotidian), Albini a avansat în ierarhia redacției, înlocuindu-i pe vechii tribuniști care se retrăgeau (I. Slavici, P. Pipoș, E. Brote) și dobândind un ascendent asupra altora, care fie nu doreau să se afișeze (I. Bechnitz), fie erau angrenați în alte activități (D. Comșa, D. P. Barcianu, N. Cristea). În 1893, când după plecarea lui Brote a rămas liderul grupării, nu a mai reușit să profite de această poziție: cele trei luni de temniță, căsătoria și venirea pe lume a primului copil, boala generată de detenția pe timp de iarnă și noua condamnare din procesul Memorandului l-au motivat în solidarizarea cu liderii tribuniști aflați în exil, determinându-l să înceapă o nouă viață în regatul României, în ciuda criticilor pe care și le-a atras din partea memorandiștilor care acceptaseră să suporte rigourile justiției.

Activitatea sa la „Tribuna” din Sibiu a avut în vedere atât dimensiunea politică a discursului jurnalistic, cât și spațiul cultural în care se exprimau adepții curentului. Nu putem afirma cu certitudine dacă a fost un „activist” înainte de venirea la Sibiu ori se formase în redacția ziarului, dar cu siguranță a susținut constant această linie, după cum va recunoaște ulterior, într-o epistolă către foștii colegi din PNR: „Dacă e să vă fac o completă mărturisire, nu ezit de a recunoaște, că eu personal sunt un aderent convins al politicii de activitate parlamentară.”⁶⁸

Spre deosebire de Slavici, care promovase în primii săi ani la „Tribuna” o atitudine moderată, S. Albini nu a crezut niciodată în posibilitatea reconcilierii româno-maghiare: „Nu se poate, va să zică, spera obținerea garanțiilor legale indispensabile de viață și dezvoltare națională românească în regatul unguresc, nici recunoscând actuala stare de lucruri și susținând guvernul maghiar în schimb pentru mici concesiuni ocazionale [...] dar nici printr-o bună înțelegere între Români și Maghiari, de la națiune la națiune...”⁶⁹

Naționalist convins, el a adus una dintre cele mai importante contribuții semantice în discursul politic tribunist: utilizarea conceptului de „națiune română”. Din punctul de vedere al Legii Naționalităților emisă în 1868, toți cetățenii regatului Ungariei erau considerați ca făcând parte dintr-o singură „națiune politică”, iar corpurile etnice care fac obiectul legii sunt definite ca naționalități. Această delimitare a fost atent respectată în editorialele semnate de I. Slavici, probabil pentru a nu oferi motive pentru un proces de presă. Cel care a impus termenul de „națiune” în paginile ziarului a fost S. Albini⁷⁰, fără însă a pune capăt fluctuațiilor terminologice. Astfel, se pot întâlni în „Tribuna”, și după 1887 termenii *națiune*,

⁶⁸ *Ibidem*, f. 39.

⁶⁹ BAR, Arhiva Septimiu Albini, I, Mss. 17, f. 5.

⁷⁰ „Tribuna”, VI, 1889, nr. 173, 30 iulie/11 august, p. 686.

naționalitate, nație, popor, neam, rassă, cu referire la același ansamblu doctrinar, specific pentru ideea de națiune.

A susținut, de asemenea, „democratizarea” mișcării naționale prin accesul alegătorilor români la informații politice și prin educarea lor, relevantă în acest sens fiind prezentarea succesului avut în epocă de „Foaia Poporului”, periodic aferent „Tribunei”, ce a atins, în scurt timp, cel mai mare tiraj din presa românească transilvăneană a epocii, ajungând să aibă 7000 de abonați în 1894⁷¹: „prin mijlocirea Foi Poporului masele românești au fost angajate la acțiunile partidului și s-a introdus în activitatea acestuia o notă mai democratică. De unde până atunci politica era considerată ca un fel de patrimoniu al așa numiților «anteluptători», cari se adunau din când în când în număr redus și puneau lucrurile la cale, fără ca poporul să știe, de cele mai multe ori, despre ce este vorba, de atunci încoace, politica națională nu se mai poate face decât cu știrea și concursul maselor române.”⁷²

Nu putem încheia fără o serie de scurte considerații privind activitatea cultural-literară a redactorului gazetei sibiene. Concepția estetică promovată de tribunism, inițial prin I. Slavici, ulterior prin S. Albini și G. Bogdan-Duică, pornea de la ceea ce Titu Maiorescu definise ca „realism popular”. În studiul *Literatura română și străinătatea*, remarcând o evoluție spre localism a literaturii europene, criticul Junimii se arată mulțumit de faptul că asemenea tendințe pot fi identificate și în proza română, în *Amințirile* lui Creangă și *Nuvelele* lui Slavici⁷³. Acesta a fost punctul de plecare al „realismului popular”, dezvoltându-se un curent care promova reorientarea sursei de inspirație dinspre ideal și fabulos spre concret, cu identificarea de teme și personaje în viața cotidiană rurală⁷⁴. Orientarea și cerințele tribuniste sunt definite de S. Albini în articolul prin care motivează acordarea premiilor la concursul de literatură organizat de „Tribuna” în 1890: sunt respinse acele scrieri cu un pronunțat caracter romantic, în care predomina idilismul sau care conțineau personaje inexistente, în mod normal, în mediul rural („drăguță de cioban cu doică”)⁷⁵.

În acest spirit au fost scrise și cele două nuvele semnate de S. Albini în paginile „Tribunei”: ambele au subiecte inspirate din lumea satului și împărtășesc aceeași tentă moralizatoare, autorul preferând să scoată în evidență modele negative. Personajele principale din *O seară la Brustureni* și *Un sărac avut întruchipează existențe pierdute*, exemple despre cum nu trebuie să fie organizată viața⁷⁶. Alături de aceste fragmente de proză, Albini a oferit cotidianului sibian și o

⁷¹ L. Boia, *op. cit.*, p. 96.

⁷² BAR, Arhiva Septimiu Albini, I, mss. 17, f. 4-5.

⁷³ Ion Breazu, *Literatura Tribunei*, în „Dacoromania”, VIII, 1934-1935, p. 44-45.

⁷⁴ Nae Antonescu, *Tribuna sibiană și moștenirea ei*, în „Steaua”, 35, 1984, nr. 4, p. 24-26.

⁷⁵ D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 339.

⁷⁶ I. Breazu, *op. cit.*, p. 83-85.

serie de traduceri, printre care *Suferințele tânărului Werther* de Goethe și *Homo sum* de Ebers⁷⁷, precum și o colecție de colinde culese din satul natal⁷⁸.

Putem afirma, fără teama de a greși, că mare parte din succesul „Tribunei” din perioada prememorandistă se datorează, dincolo de influența lui Slavici, și activității editoriale a lui Septimiu Albini, mai cu seamă după 1888. În contrapartidă, gazeta sibiană a fost pentru acesta din urmă o modalitate de afirmare în spațiul public, permițându-i să iasă în evidență pe plan politic și influențându-i astfel destinul, inclusiv exilul autoimpus în România.

⁷⁷ E. Hodoș, *op. cit.*, p. 69-71 (S. Albini către E. Hodoș, în 10 nov. 1890 – din închisoare)

⁷⁸ Ilie Moise, *Un scriitor uitat, Septimiu Albini*, în *op. cit.*, p. 21-23.